

ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΟΠΩΣ ΤΙΣ ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΙΔΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αλεξάνδρου Ευστράτιος, Εργοθεραπευτής,
Παπακωνσταντίνου Τρωάδα, Παιδοψυχίατρος,
Πουλέα Αικατερίνη, Ειδική Παιδαγωγός

Μέρος της έρευνας παρουσιάστηκε στο 3ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΕΡΓΟΘΕΡΑΠΕΥΤΩΝ στις 4/12/1999

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Παρουσιάζεται η έρευνα που πραγματοποιήθηκε από Διεπ/νική ομάδα σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν στο Νηπιαγωγείο παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές. Παρατίθενται οι ερωτήσεις και γίνεται η επεξεργασία των απαντητικών δεδομένων που αναδεικνύουν την ανάγκη της πολυδιάστατης αντιμετώπισης των αναπτυξιακών διαταραχών και τον ρόλο του Εργοθεραπευτή σε αυτή την ομάδα.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ

Ερωτηματολόγιο, Μεθοδολογία, δυσκολίες λόγου, διάσπαση προσοχής, γραφοκινητικές δυσκολίες, κινητικός σχεδιασμός, κοινωνικοποίηση, διατ/χές συμπεριφοράς, ακτική αμυντικότητα, αισθουσαίες αντιδράσεις, γνωστικές δυσκολίες

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έρευνα που παρουσιάζεται, βασίζεται στις απαντήσεις Νηπιαγωγών σχετικά με προβλήματα που αντιμετώπιζαν παιδιά που είχαν στο Νηπιαγωγείο τους και που είχαν ήδη ενταχθεί σε Προγράμματα Ειδικής Παρέμβασης (Εργοθεραπεία, Λογοθεραπεία, Ειδικό Παιδαγωγικό, Ψυχολογική Υποστήριξη κλπ) στο Κέντρο Ειδικής Αγωγής «ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ».

Δεν είναι λοιπόν μια δειγματοληπτική έρευνα πληθυσμού Νηπιαγωγείου, αλλά μια διερεύνηση σε παιδιά που είχαν ήδη διαγνωσμένες από Διεπ/νικές Ομάδες αναπτυξιακές διαταραχές.

Οι αναπτυξιακές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν τα παιδιά ήταν κυρίως οι ακόλουθες: Αναπτυξιακή καθυστέρηση, νοητική καθυστέρηση συνήθως ελαφράς ή μεσαίας βαρύτητας, διατ/χές εξέλιξης (όπως ήπια αυτιστική συνδρομή), ανωριμότητα, αισθητηριακές διαταραχές, προβλήματα λόγου-ομιλίας, ήπια νευρολογικά σημεία (soft signs). Δεν αντιμετώπιζαν κινητικές αναπηρίες (εγκεφαλική παράλυση, μυοπάθειες, κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις κλπ) και όλα τα παιδιά περπατούσαν.

Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε παιδιά Προνηπιακής ηλικίας (4-5 ετών) έως και παιδιά 7 ετών (που επαναλάμβαναν για δεύτερη χρονιά το Νηπιαγωγείο).

Η έρευνα διήρκεσε από τον Ιανουάριο του 1997 έως και τον Ιανουάριο του 2000 (2 χρόνια). Στάλθηκαν 145 ερωτηματολόγια, από τα οποία απαντήθηκαν από τους Νηπιαγωγούς τα 136. Φυσικά η έρευνα συνεχίζεται από το Κέντρο μας και εμπλουτίζεται με νέα απαντητικά δεδομένα.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την επιλογή του Ερωτηματολογίου, κρίθηκε από την ομάδα μας ως καλύτερο και πιο εύχρηστο το ερωτηματολόγιο της DEBORA A. DAVIDSON MS, OTR, BCP

με ονομασία «Preassessment checklist for occupational therapy services in public schools», εμπλουτισμένο με κάποιες επιπρόσθετες ερωτήσεις από την Παιδοψυχίατρο και τις ειδικές Παιδαγωγούς του Κέντρου.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν την απόσταση που υπάρχει στην ορολογία των θεραπειών με αυτή των Νηπιαγωγών, προσπαθήσαμε η ορολογία του Ερωτηματολογίου να είναι προσαρμοσμένη στην αντίστοιχη των Νηπιαγωγών, κατόπιν συνεργασίας με Νηπιαγωγό.

Οι Νηπιαγωγοί κλήθηκαν να απαντήσουν σε ποιους τομείς επισήμαιναν ότι αντιμετώπιζαν δυσκολίες τα αντίστοιχα παιδιά στο Νηπιαγωγείο. Υπήρχαν οι απαντήσεις ΠΟΛΥ, ΛΙΓΟ, ΚΑΘΟΛΟΥ, και ΔΕΝ ΞΕΡΩ, ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ.

Πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι δεν είχε προηγηθεί τηλεφωνική ή προσωπική συνεργασία των Νηπιαγωγών με τους θεραπευτές των παιδιών, για να μην επηρεαστούν με αυτό τον τρόπο οι απαντήσεις τους. Επίσης, οι απαντήσεις – όπως και οι ερωτήσεις – δίνονταν σε σφραγισμένο φάκελο, και οι Νηπιαγωγοί είχαν την δυνατότητα να αποστείλουν τις απαντήσεις τους και μέσω Ταχυδρομείου, ώστε να μην επηρεαστούν οι κρίσεις τους από την πιθανότητα να διαβαστούν αυτές από τους γονείς των παιδιών.

ΣΤΟΧΟΙ

Οι στόχοι της έρευνας ήταν οι ακόλουθοι:- Να μπορέσουμε να συγκρίνουμε τις

δυσκολίες του κάθε παιδιού στο Νηπιαγωγείο, σε σχέση με την απόδοση του στο Κέντρο μας. Να διερευνήσουμε δηλαδή την απόδοση του παιδιού σε ομάδα, αφού στο Κέντρο μας τα βλέπουμε σε ατομική θεραπευτική βάση.

- Να διερευνηθεί η ενημερότητα των Νηπιαγωγών στις πολυπαραγοντικές δυσκολίες που τα παιδιά με αναπτυξιακές δυσκολίες συνήθως παρουσιάζουν.

- Να ενημερωθούν οι Νηπιαγωγοί για τους τομείς που μπορούν και πρέπει να αξιολογούν κάθε παιδί για να είναι σίγουροι ότι δεν αντιμετωπίζει κάποια αναπτυξιακή δυσκολία.
- Να ανοίξουμε μια ουσιαστική δίοδο επικοινωνίας της θεραπευτικής μας ομάδας με τους Νηπιαγωγούς των παιδιών, τους οποίους θεωρούμε αναπόσπαστα μέλη της Ομάδας Αποκατάστασης.

Οι απαντήσεις των Νηπιαγωγών παρατίθενται στον Πίνακα 1.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με βάση τις απαντήσεις των Νηπιαγωγών, χωρίσαμε τις κατηγορίες των απαντήσεων ανάλογα με το εάν εντόπιζαν δυσκολίες, εάν όχι και εάν δεν ήξεραν ή δεν ήθελαν να απαντήσουν (Πίνακας 2).

- **ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ**
Οι 3 ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ που εντόπισαν οι Νηπιαγωγοί ήταν οι εξής:

1. **Προφορικός Λόγος.** 114 Νηπιαγωγοί (ποσοστό 83,8%) απάντησαν ότι τα παιδιά με αναπτυξιακές δυσκολίες έχουν πρόβλημα στην παταγωγή, δομή και καθαρότητα του λόγου.
2. **Συγκέντρωση Προσοχής.** Σε 113 απαντήσεις (ποσοστό 83,1%) εντοπίστηκαν στα παιδιά δυσκολίες να οργανώσουν την συγκέντρωση της προσοχής τους. 3 Νηπιαγωγοί αδυνατούσαν να απαντήσουν σε αυτή την ερώτηση (δεν είχαν προσέξει).
3. **Γραφική Απόδοση.** 111 απαντήσεις (ποσοστό 81,6%) εντόπισαν στα παιδιά δυσκολίες στην προγραφή και ζωγραφική σε σχέση με τους συμμαθητές τους.

- **ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΔΥΣΚΟΛΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ ΣΕ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ**

Αν και τα παιδιά στα οποία απευθυνόταν

το ερωτηματολόγιο δεν αντιμετώπιζαν κινητικές αναπηρίες, οι Νηπιαγωγοί εντόπισαν ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (93 απαντήσεις – ποσοστό 68,3%) παιδιών που αντιμετώπιζαν δυσκολίες στον κινητικό σχεδιασμό (motor planning) και την εκμάθηση νέων κινητικών δεξιοτήτων. Θα πρέπει εδώ να αναφερθεί και το πολύ μεγάλο ποσοστό (9 Νηπιαγωγοί – 6,7%) που δεν μπόρεσαν να απαντήσουν. Επίσης το 46,3% των παιδιών είχαν δυσκολίες στην ισορροπία.

• ΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Οι βασικότερες γνωστικές δυσκολίες που εντοπίστηκαν σε 104 απαντήσεις – ποσοστό 76,4% (με 10 Νηπιαγωγούς να μην μπορούν να απαντήσουν) ήταν στις έννοιες του χρόνου κατά ηλικία, στην κατανόηση και ακολουθία εντολών (96 απαντήσεις, 70,6%) και στην αντίληψη προμαθηματικών εννοιών και σχέσεων χώρου (84 απαντήσεις – ποσοστό 61,6% με 6 Νηπιαγωγούς να μην μπορούν να απαντήσουν).

• ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΔΙΑΣΠΑΣΗΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ΜΕ ΥΠΕΡΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

Εντοπίστηκε μια διαφοροποίηση μεταξύ διάσπασης προσοχής (inattention) και υπερκινητικού συνδρόμου (ADHD). Έτσι, ενώ το 83,1% των Νηπιαγωγών εντόπισαν δυσκολίες συγκέντρωσης προσοχής, μόνο το 55,9% αυτών (76 Νηπιαγωγοί) εντόπισαν υπερκινητικότητα. Όλοι πάντως οι Νηπιαγωγοί που εντόπισαν υπερκινητικότητα, ανέφεραν ότι τα παιδιά είχαν και διάσπαση προσοχής.

• ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Οι βασικότερες αμιγείς συμπεριφοριολογικές διαταραχές που εντόπισαν οι Νηπιαγωγοί (πρωτογενείς ή δευτερογενείς) εντοπίστηκαν κυρίως στο self-esteem των παιδιών με την ακόλουθη μορφή:

1. Αδιαφορία αυτών των παιδιών για την ποιότητα της εργασίας τους (107 απαντήσεις – ποσοστό 78,7% με 5 Νηπιαγωγούς να μην απαντούν).

2. Εύκολη απογοήτευση και παραίτηση της προσπάθειας τους (91 απαντήσεις – 65,8% με 4 Νηπιαγωγούς να μην απαντούν).
3. Δυσκολία στην κοινωνική ενσωμάτωση – κοινωνική αδεξιότητα (82 απαντήσεις – 60,3% με 5 Νηπιαγωγούς να μην απαντούν).
4. Νευρικότητα, ανυσηχία και παρορμητικότητα (79 απαντήσεις – ποσοστό 58,1%)

• ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΙΜΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Οι Νηπιαγωγοί δεν εντόπισαν σημαντικές δυσκολίες στα παιδιά στους αντίστοιχους τομείς:

1. Ενδείξεις απτικής αμυντικότητας (να καθίσει το παιδί δίπλα στους συμμαθητές του και να βγάλει το μπιφάν του (110 αρνητικές απαντήσεις – 80,8%).
2. Αρνητικές σωματικές αντιδράσεις μετά από αιθουσαίους ερεθισμούς (87 αρνητικές απαντήσεις – 64%).
3. Αδιαφορία για τα συναισθήματα των άλλων (ποσοστό 60,2%).

Φυσικά αυτά τα ποσοστά εμείς τα αξιολογούμε ως σημαντικά (πχ το ότι πάνω από το ¼ των παιδιών με αναπτυξιακές δυσκολίες αντιδρούν αρνητικά σε αιθουσαίους ερεθισμούς, ή ότι το 37,6% των παιδιών αυτών αδιαφορούν για την αποδοχή τους από την Τάξη).

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ ΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΟΥΝ ΚΑΠΟΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

Μεγάλο ποσοστό Νηπιαγωγών έδειξαν αδυναμία να αξιολογήσουν κάποιες δεξιότητες στην απόδοση κάποιων παιδιών, κάτι που οφείλεται πιθανώς είτε στο ότι μερικοί Νηπιαγωγοί δεν είχαν προλάβει να αξιολογήσουν τις δυσκολίες των παιδιών γιατί είχαν ενταχθεί πρόσφατα στις ομάδες του, είτε γιατί δεν γνώριζαν πως να αξιολογήσουν τις δυσκολίες.

Οι τομείς τους οποίους είχαν δυσκολία να αξιολογήσουν ήταν οι εξής:

1. Αποφυγή χρήσης της μιας πλευράς του σώματος (13 Νηπιαγωγοί – ποσοστό 9,5%)
2. Δυσκολία να ταιριάζουν γεωμετρικές φόρμες σε form boxes και form tables (12 Νηπιαγωγοί – ποσοστό 8,8%)
3. Σωματικές αντιδράσεις σε αιθουσαίους ερεθισμούς (11 Νηπιαγωγοί – 8%)
4. Δυσκολίες στις έννοιες χρόνου (10 Νηπιαγωγοί – 7,4 %)
5. Παρορμητικότητα (10 Νηπιαγωγοί – ποσοστό 7,4%)

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΑΝΤΗΤΙΚΩΝ ΔΕΛΟΜΕΝΩΝ

Αυτή η έρευνα μας έχει δώσει μια πολύ μεγάλη θεματολογία που μπορούμε να επεξεργαστούμε και ήδη μελετούμε και που δεν είναι δυνατό να παρουσιαστούν στην περιορισμένη σε χώρο δημοσίευσή μας σε αυτό το περιοδικό.

Μερικά από τα εμφανή δεδομένα-αιτήματα και διαπιστώσεις των Νηπιαγωγών σε παιδιά με αναπτυξιακές δυσκολίες που επεξεργάστηκε η ομάδα μας είναι τα εξής:

- Αναδείχτηκε η ανάγκη της Λογοθεραπευτικής παρέμβασης σε παιδιά με αναπτυξιακές δυσκολίες.
- Εντοπίστηκε η πολυπλοκότητα των δυσκολιών ενός παιδιού που μπορεί απλά το αίτημα των γονέων να ήταν Λογοθεραπευτική ενίσχυση. Έτσι εντοπίστηκε σε πολύ μικρή ποσοστιαία απόσταση η ανάγκη της Εργοθεραπευτικής παρέμβασης σε τέτοια παιδιά, τόσο στην λεπτή κίνηση (πρώτιστα γραφοκινητικότητα-γραφική έκφραση) όσο και στις προσαρμοστικές αντιδράσεις, κύρια στο κομμάτι του σχεδιασμού κίνησης και της συγκέντρωσης προσοχής.
- Αναδείχτηκε και η ανάγκη εφαρμογής Ειδικού Παιδαγωγικού προγράμματος για την οργάνωση των εννοιών, αλλά φυσικά

και επιπρόσθετα με την Εργοθεραπεία για την συγκέντρωση προσοχής.

- Τέλος σημαντικό ποσοστό παιδιών κρίθηκε σκόπιμο να ενταχθούν σε πρόγραμμα Ψυχοθεραπευτικής παρέμβασης για επιπλέον βοήθεια (πέραν των υπόλοιπων προγραμμάτων) στα πρωτογενή ή δευτερογενή προβλήματα κύρια της αυτοπεποίθησης, της κοινωνικοποίησης και της αντιμετώπισης της επιθετικότητας.

Με λίγα λόγια, αναδείχτηκε η ανάγκη της παρέμβασης από Διεπιστημονική Ομάδα με αμεσότερους τομείς παρέμβασης την Λογοθεραπεία και Εργοθεραπεία.

Κλείνοντας, θα θέλαμε να αναφέρουμε το πολύ θετικό συναίσθημα που μας προκάλεσε η μεγάλη συμμετοχή των Νηπιαγωγών (σε ποσοστό περίπου 94%) σε αυτή την έρευνα, κάτι που ανέδειξε την μεγάλη τους ανάγκη για ενημέρωση και επικοινωνία με τις θεραπευτικές ομάδες για την αντιμετώπιση των δυσκολιών των παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές, κάτι που θα πρέπει να τύχει ανάλογης αξιοποίησης τόσο από τους συναδέλφους, όσο και από την Πολιτεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION Μετάφραση Κ. Γκοτζαμάνης (1996). «Διαγνωστικά Κριτήρια DSM-IVTM» Εκδ. Λίτσας, Αθήνα.
- ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Β. Δ. (1998) «Γλωσσικό Υλικό για το Νηπιαγωγείο». Εκδ. Καστανιώτης Αθήνα.
- ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ. Μετάφραση Κ. Στεφανής, Κ. Σολδάτος, Β. Μαυρέας (1993). «Ταξινόμηση ICD-10 Ψυχικών Διαταραχών και Διαταραχών της Συμπεριφοράς». Εκδ. ΒΗΤΑ Αθήνα.

- ΓΣΟΛΑΚΗ Κ. (1997) «Παιδαγωγικό Υλικό για το Νηπιαγωγείο». Εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα

ΑΓΓΛΟΦΩΝΗ

- AYRES A.J. (1979) "Sensory Integration And The Child" Western Psychological Services. Los Angeles California.
- CASE-SMITH J., ALLEN A.S., NUSE PRATT P. (1996) "Occupational Therapy For Children" Mosby Year Book, Inc.

FISHER A.G., MURRAY E.A., BUNDY A.C. (1991) "Sensory Integration Theory and Practice". F.A. Davis Company, Philadelphia

HUSKINS S. (1986) "Working With Dyspraxics" Winslow Press United Kingdom.

TAYLOR E.A. (1986) "The Overactive Child" Spastics International Medical Publications Philadelphia

THEODORESCU I., ADDY L.M. (1996) "Write From The Start" LDA England.